

LA RELACIÓ D'ALFONS EL CAST AMB POBLET DURANT L'ABADIAT DE PERE DE MAÇANET

Norbert Miracle i Figuerola

Poblet havia nascut per iniciativa de Ramon Berenguer IV, que donà les terres de "l'hortus populeti" a l'abat de Fontfreda per tal que monjos del cister anessin a establir-s'hi, i als quals, el comte va ajudar en llurs primeres necessitats¹.

Poblet era, doncs, en certa manera, una empresa de la casa de Barcelona que el successor de Ramon Berenguer IV, el rei Alfons I el Cast, va voler continuar engrandint i protegint durant tot el seu regnat i, especialment, en els darrers anys, que coincideixen amb el govern de l'abat Pere de Maçanet.

Per bé que la història de Poblet ha estat estudiada de manera global i de forma excel·lent pel p. Agustí Altisent, historiador i monjo d'aquest monestir, voldria presentar aquí, com a mostra, el detall d'un abadiat particular, el de fra Pere de Maçanet, i concretament els contactes que el rei Alfons el Cast va tenir amb el cenobi durant els anys del seu abadiat.

Pere de Maçanet va iniciar la seva actuació com abat a les darreries de l'any 1190. El primer document en què apareix com a tal és la donació al monestir d'una roureda a Fullea, feta pels esposos Ermengol i Catalana, amb data de 24 de desembre del 1190².

Tot i que coneixem el cognom de l'abat Pere, i que Finestres dóna una relació de personatges il·lustres de la nissaga dels Maçanet³, no tenim cap indici per afiliar l'abat a cap família coneguda. El seu cognom tant pot indicar un llinatge com simplement la procedència geogràfica seva o dels seus pares.

La fi del càrrec de Pere de Maçanet podem fixar-la a la primavera del 1196. El darrer document on hi és mencionat porta data del 27 de març d'aquell any⁴ i, a partir de llavors, els documents no esmenten m'és l'abat, fins que hi figura el nou abat, Arnau Amalric.

Durant l'abadiat de Pere de Maçanet el rei Alfons el Cast va fer diverses donacions al cenobi. Les primeres van ser dos molins, l'un a Picamoixons i l'altre a Montblanc. El molí era un complement molt bo en una explotació agrícola de les dimensions de Poblet i, sembla evident, que l'ampliació del domini territorial amb el consegüent augment de terres dedicades a les plan-

1. A. ALTISENT, *Història de Poblet*. Poblet 1974, 25-28.

2. AHN, 2050, 7; CPM, fol 37r.; CPT, 83-84, doc. 144.

3. Finestres, J. *Historia del Real Monasterio de Poblet*. Cervera- Tarragona 1753-1765.

4. AHN, 2065, 6.

tacions de cereals, que produeix en aquells anys, feien encara més necessària la possessió de molins per a moldre aquests productes.

Ambdós molins són hidràulics i es troben a la ribera del Francolí, en una zona propera a Poblet.

El primer dels documents de donació⁵, datat al juliol del 1191, i atorgat a Poblet mateix, és una cessió al monestir, per part del rei, de tots els drets que ell tenia sobre el molí situat al casal dit Llorac, sota mateix del camí que anava de Monthblanc a Tarragona, al costat de l'hort de Ramon Bordell, el qual posseïa el molí en nom del rei.

Ramon Bordell era batlle reial de Monthblanc i Sarral al 1188. Era fill de Guillem Pere Bordell de Monthblanc i, tant ell com la seva muller, signen en alguns documents locals entre 1180 i 1204⁶.

En el segon document⁷, datat al novembre del 1192, el rei Alfons, en remei de la seva ànima i de la dels seus predecessors, igual que a l'anterior document, dóna perpètuament al monestir un molí a Picamoixons amb totes les seves pertinences perquè la comunitat el tingui "in sana pace et perfecta" sense cap tipus d'impediment o destorb. A més, hi afegeix una clàusula per la qual, si hom posa algun entrebanc al monestir per la possessió d'aquest molí, el rei l'amenaça amb la seva ira i amb una multa de 500 morabetins, una quantitat força considerable.

Aquest segon document de donació està redactat a Lleida i, tant l'un com l'altre, està signat, a més del rei Alfons, pel seu fill l'infant Pere i per altres cavallers, d'entre els quals podem destacar Guillem de la Granada, qui, pocs anys després, el 20 d'agost del 1194 fa testament⁸, en el qual demana ser enterrat a Poblet i fa donació al monestir del seu senyoriu a Foix i Avinyonet del Penedès.

El darrer dia del mes de juliol del 1194, trobant-se de nou el rei Alfons a Poblet ratifica, a l'abat Pere i a la comunitat, la possessió d'un home de Monthblanc anomenat Donat i la seva esposa Astruga, juntament amb la seva casa i béns mobles i immobles⁹. Poblet els tindrà, a ells i als seus successors en la propietat, francs, lliures i immunitzats per sempre de prestar les obligacions normals dels vassalls envers el seu senyor, que s'especifiquen en: host, cavalcada, quèstia, lleuda, peatge, cens i qualsevol altre "usatico" o servei veïnal.

5. AHN, 2051, 7; CPM, fol. 13v.; CPT, 150, doc. 248.

6. THOMAS N. BISSON, *Fiscal Accounts of Catalonia under the early Count-Kings (1151-1213)*. Berkeley-Los Angeles-London, 274-276.

7. AHN, 2053, 14 i 15; CPM, fol. 13v. i 14r.; CPT, 149-150, doc. 247.

8. AHN, 2058, 1.

9. AHN, 2057, 15, 16 i 17.

Aquest matrimoni montblanquí ha estat estudiat amb detall per Altisent¹⁰. Astruga era una conversa jueva originària de l'Espluga que, junt amb el seu marit Donat, s'havia ofert al monestir de Poblet amb llurs béns l'any 1186. Quan morí Astruga, al voltant del 1200, Donat es féu monjo, i els seus béns de Montblanc passaren a ser propietat de Poblet.

El document del 1194 deu respondre segurament a la petició feta per l'abat i la comunitat per tal que el rei sancionés amb el seu nom i signe aquesta possessió del monestir, i més tenint present que Montblanc era vila reial.

A l'abril del 1195, el rei Alfons fa donació a Poblet de l'estany de la Pineda, al costat de Salou¹¹. Es tracta d'un fet que podia tenir la seva importància en relació amb l'alimentació dels monjos, tenint present l'abs-tinència perpètua de carn que regia en els estatuts cistercencs.

L'estany de la Pineda no era l'únic lloc on poder aconseguir peix, ja que la comunitat pobletana tenia també dret de pesca a Empúries¹².

El peix es conservava en sal, un producte que el monestir utilitzava amb relativa abundància gràcies a les donacions fetes en anys anteriors pels Cardona¹³.

El mes de març del 1193, el rei Alfons fa donació a Poblet d'un quintar i mig de cera sobre les rendes que rebia de Tortosa, per tal que hi hagués perpètuament una candela davant l'altar de Sta. Maria¹⁴. Mana al seu batlle que, perquè es compleixin les seves disposicions, s'entregui el quintar i mig de cera als monjos anyalment, el dia de la festa de St. Nicolau. Disposa també els habituals anatemes i amenaces per als qui infringeixin la seva ordre, als quals hi afegeix una sanció de 1.000 sous.

A l'octubre de l'any següent trobem un document semblant¹⁵, en què el rei Alfons constitueix una candela perpètua a Poblet per tal que il·lumini dia i nit, i, per aquest motiu, dóna unquintar i mig de cera de les seves rendes sobre un hort i una vinya a Tortosa, al lloc dit Pampi. El lliurament de la cera s'ha d'efectuar anualment el dia de St. Andreu.

Finestres interpreta aquesta nova donació com un augment de la quantitat de cera destinada al monestir¹⁶, però possiblement, els dos documents fan

10. A. ALTISENT, *Notícies socials i econòmiques de Montblanc, la Guàrdia dels Prats i la Riba pels voltants del 1200, en els documents de Poblet*. Granollers-Barcelona 1967, 58-61.

11. AHN, 2059, 17; CPM, fol.14 r.; CPT, 157-158, doc. 261.

12. A. ALTISENT, *Història de Poblet*. Poblet 1974, 82.

13. A. ALTISENT, *El monasterio de Poblet durante el abadiato de Esteban II (1181-1186)*. (Tesi de llicenciatura) Universitat de Barcelona 1965, 124.

14. AHN, 2052,9; CPM, fol. 11r.; CPT, 16, doc. 35.

15. AHN, 2058,9; CPM, fol. 11r.; CPT, 16, doc. 36.

16. J. FINESTRES, *Historia del Real Monasterio de Poblet*. Cervera-Tarragona 1753-1765.

referència a la mateixa candela i el segon és una confirmació del primer, tot aprofitant l'estança del rei a Poblet.

Allò que més posa de manifest l'impacte espiritual del monestir sobre la gent, exceptuant la "familiaritas", és l'elecció de sepultura a l'interior dels seus murs. La família reial també va participar d'aquest interès. L'infant Pere, per exemple, el desembre del 1190, trobant-se a Poblet, elegeix sepultura al monestir¹⁷. Uns anys abans, el seu pare ja havia dictat una disposició semblant. Es tractava, però, d'unes eleccions condicionades a la conquesta del territori valencià ja que, tant l'un com l'altre, deixen establert que, en cas que això es produeixi, volen que s'aixequi un monestir a la Cepolla (que després serà Puig de Sta. Maria) i se'ls pugui soterrar allí.

L'exemple de la família reial degué influir en la resta de senyors de la zona que, ben aviat, demanaren ésser enterrats al monestir.

El document de l'infant Pere és signat en presència de l'arquebisbe Berenguer de Vilademuls i porta les signatures del rei Alfons, l'infant, i els nobles Artal d'Alagó, Guillem de la Granada, Llop de Daroca i Miquel Llusà, i el redacta Guillem de Corró, escrivà de l'infant Pere.

Al desembre del 1194, el rei Alfons dicta a Perpinyà el seu testament¹⁸. Algunes disposicions del qual tenen molt a veure amb el monestir de la Conca de Barberà.

En primer lloc és important destacar el nomenament de marmessors que havien de fer complir les disposicions testamentàries i que, consegüentment, havien de ser de plena confiança del testador.

El rei Alfons elegeix l'arquebisbe de Tarragona, Ramon de Castellterçol, els bisbes Gombau de Camporrells de Lleida i Ricard d'Osca, i també l'abat Pere de Maçanet.

El punt d'aquest testament que a nosaltres més ens interessa el constitueix la decisió reial de fer-se enterrar al monestir. Sobrequés¹⁹ ha assenyalat que aquest fet suposa el trencament de la tradició d'enterrament dels monarques aragonesos d'ésser enterrats a St. Joan de la Penya, i dels comtes catalans de reposar al monestir de Ripoll. La determinació del rei significa un desplaçament del centre d'atracció del seu reialme des de la Catalunya Vella o l'Alt Aragó cap a la Catalunya Nova, una zona amb una repoblació incipient i amb un monestir que el rei Alfons veia edificar i que es mostrava estretament lligat a la seva obra repobladora.

Com a darrera prova d'amistat reial, Alfons fa unes donacions a Poblet que, significativament, són les que figuren en primer lloc de tota la llarga llista

17. CPM, fol. 11v.; CPT, 12, doc. 30.

18. AHN, 2058, 15 i 16; CPM, fol. 19r.-21r.

19. J. SOBREQÜES, *Els reis catalans enterrats a Poblet*. Poblet 1983, 10.

de llegats a monestirs, esglésies i particulars. Les donacions a Poblet consisteixen en el domini en franc alou d'unes terres a Viverol i la possessió d'una vinya que el rei tenia a Palomera, prop de Lleida. A més el rei Alfons fa uns llegats de considerable importància simbòlica que palesa l'estima del monarca per Poblet. Es tracta de la corona reial i de la donació del seu fill, l'infant Ferran, perquè esdevingui monjo, seguint un costum de l'època que permetia la donació d'infants²⁰.

La professió de Ferran va tenir lloc l'any 1201, i a la cerimònia hi assistí la reina vídua Sança que necessità un permís exprés del Capítol General per tal de poder-hi ser present²¹.

Quan el rei morí, el 25 d'abril del 1196 a Perpinyà, el seu cos fou traslladat a Poblet, on segurament no el rebé l'abat Pere, ja que per aquelles dates o ja havia mort o havia deixat el càrrec.

Amb Alfons el Castí, Poblet adquireix una nova dimensió. A més de ser un monestir, comunitat d'oració, treball i vida cristiana, i un senyoriu, a partir d'aleshores fou també panteó reial dels reis catalano-aragonesos.

20. A. ALPISSENT, *Història de Poblet*. Poblet 1974, 82.

21. J. FINESTRES, *Història del Real Monasterio de Poblet*. Cervera-Tarragona 1753-1765.

